

УДК (75.03:355.413(477): [7.037.2/3].)

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЧЕСЬКОГО КУБІЗМУ НА ФОРМОТВОРЕННЯ В ДИЗАЙНІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX СТОЛІТТЯ

ПРОКОПЧУК Інна, КАНТАРОВСЬКИЙ Юрій
Національний лісотехнічний університет України, Львів, Україна
Inna.prokopchuk@ukr.net; y.kantarovsky@nltu.edu.ua

Дослідження висвітлює питання специфіки розвитку кубізму першої третини XX століття в контексті матеріальної загальноєвропейської культури. Не претендуючи на всеохопність, дослідницяка увага зосереджується на віддзеркаленні авангардної течії в практиці проєктування меблів чеськими дизайнерами окресленого періоду. Мистецтво художнього авангарду, зокрема кубізму озброїло дизайнерів принципово новими підходами до формоутворення без зайвого орнаменту й декору і разом з тим підготувало майбутнього споживача індустріального дизайну.

Вивчення особливостей формування дизайну просторово-предметного середовища першої третини XX ст. у співвідношенні з образно-пластичними пошуками мистецтва авангарду дають змогу виявити універсальність закономірностей формотворення в проєктному та художньому аспектах. У статті визначаються засадничі особливості дизайну меблів чеського кубізму, висвітлюється історія діяльності чеських художніх об'єднань першої третини XX століття.

Ключові слова: дизайн, меблі, формоутворення, предметне середовище, художньо-проєктна діяльність, мистецтво авангарду

ВСТУП

Образотворче мистецтво авангарду першої третини XX століття являє собою невичерпне джерело оригінальних ідей, що сприяють розвитку дизайнерських прийомів і засобів. Вивчення досягнень мистецтва авангарду як експериментальної сфери у царині розробки художніх методів і засобів створення художніх образів дозволяють формувати вільне асоціативне й творче мислення.

Характерна риса мистецтва XX століття полягає в тім, що поява різних течій, рухів або тенденцій не вкладалися в систему, що еволюціонує. У ті самі роки виникають діаметрально протилежні художні напрями. Оскільки вони мають інтернаціональний характер, важко досліджувати їх у різних країнах, тому що розвиток нових художніх напрямків відбувається одночасно внаслідок швидкого поширення й наступного обміну художніми ідеями, концепціями, манерами.

Такі напрями як кубізм, футуризм, супрематизм, неопластицизм на певному етапі стали найпродуктивнішими генераторами нових виражальних засобів, адже цілком були зайняті формотворчістю. Безумовно, найважливішим кроком у розвитку пластичної мови новітнього мистецтва, його головним проривом на шляху до безпредметності варто вважати звільнення першоелементів живопису — лінії, поверхні, кольору, форми, простору — від стилістичної несвободи, предметів зображення, що й підтримали після фовізму кубісти та експресіоністи, а згодом і футуристи.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є дослідження особливостей формотворення в дизайні чеського кубізму першої третини ХХ століття.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Кубізм вважається одним із найпотужніших рухів у мистецтві із часу італійського Ренесансу. Цей авангардний напрям зробив революційний переворот у європейському живописі та скульптурі на початку ХХ ст. Сприймавши зовнішні прийоми реалізму Поля Сезанна, кубізм зіштовхнувся з проблемою пошуку власного синтетичного простору, визначеного як «просторово-часовий континуум». Так був зроблений перший крок до нової філософії, де пріоритетом стає реальність концепції над реальністю зображуваного, що й стало визначальною ідеєю мистецтва першої третини ХХ століття [1]. Французький дослідник Ж. Гассьо-Талабо вважає, що кубісти та інші новаторські угруповання ХХ століття через Баугауз запліднили архітектуру і промислову естетику. На його думку, всі приклади спрощення об'ємів в дизайні беруть початок саме з авангардних художніх напрямів, починаючи від К. Бранкузі та Г. Арпа, а К. Малевич і П. Мондріан стоять біля самих витоків народження найбільш революційних шукань нових форм.

Мистецтво французького кубізму мало величезний вплив на творчість чеських митців, які створили в Празі, 1911 року художнє об'єднання «Групу прекрасних митців» (чеськ: *Skupina výtvarných umělců*), що проіснувало лише до початку Першої світової війни. Аби сформувати це художнє об'єднання багато художників, скульпторів, архітекторів, дизайнерів, ілюстраторів та мистецтвознавці вимушені були вийти з домінуючої на той час празької асоціації сучасного мистецтва «Манес». «Манес» – товариство митців (чеськ: *Spolek výtvarných umělců Mánes* або *S.V.U.*; скорочено *Manes*) засноване 1887 року в Празі і назване на честь художника Йозефа Манеса. Товариство славетне своїми міжнародними виставками до і після Першої світової війни, які сприяли взаємодії чеських художників із європейським авангардом та відіграло важливу роль у розвитку чеського кубізму й згодом рондо-кубізму (варіація кубізму із закругленими кутами і чеськими народними мотивами).

Ядром молодого об'єднання стали прогресивні Йозеф Гочар, Властислав Гофман, Павел Янак, Йозеф Чокол, які навчалися в майстерні провідних раціоналістичних архітекторів Отто Вагнера і Яна Котера, найбільш важливого чеського архітектора межі ХІХ — ХХ століть. Важливий внеском «Групи прекрасних митців» у розвиток чеського авангарду стала її діяльність саме в царині предметного дизайну.

У Празі діяв виробничий кооператив декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну «Артел» (чеськ: Artěl, 1908-1935), метою якого було культивувати нове мистецтво і гарний смак у повсякденному житті. На початку своєї діяльності об'єднання зосереджувалося на проєтуванні та виробництві творів декоративно-прикладного мистецтва для повсякденного життя – невеликих утилітарних і декоративних предметів з дерева, кераміки, металів та інших матеріалів, але згодом розширило свою діяльність до комплексних рішень для житлових і комерційних інтер'єрів. Увага Артел зосереджувалася на новаторських прийомах та принципах цілісного рішення, особливо німецької школи дизайну Баугауз, австрійської виробничої спільноти митців Wiener Werkstätte GmbH (WW), а також традиції відродження ручної праці з природніх матеріалів британського руху «Мистецтва і ремесла».

Найбільш відомі вироби об'єднання належать П. Янаку та В. Гофману. Об'єкти предметного дизайну виробничого кооперативу були високо оцінені на Всесвітній виставці декоративного мистецтва в Парижі в 1925 році за що об'єднання отримало золоту медаль [3]. Артел був експериментальною формацією авангарду, якій належить левова частка застосування принципів кубізму в дизайні та прикладному мистецтві.

У 1912 році Й. Гочар, Й. Чокол та П. Янак заснували художню майстерню де займалися проєтуванням меблів. Молоді дизайнери розробили нові ідеали образів предметів, ґрунтуючись на принципах формотворення з живопису і скульптури кубізму: пласкі зображення ставали просторовими, злами найпростіших геометричних форм почали позначати силуети нових об'єктів, застосовувалися підкреслено геометризовано-фрагментарні і деструктивні форми, часто з використанням драматичного пластичного ефекту, прагненням «роздробити» об'єкти на стереометричні примітиви. За основу у проєтуванні предметів інтер'єру, чеські дизайнери брали прості форми: куб, циліндр, призма, найчастіше трикутник, який і визначав всю конструктивну форму предмету.

В. Гофман став першим дизайнером-новатором меблів виконаних у характерній манері з зигзагоподібними елементами, які привертають увагу своїми незвичними загостреними формами. Його найвідоміший набір кубістичних меблів був спроектований 1911 року для скульптора Йозефа Маратки. П. Янак, провідний теоретик чеського кубізму, критикуючи сучасну архітектуру, стверджував, що лише завдяки кутам, які прорізають горизонтальні і вертикальні лінії, можна оживити матерію і створювати структури наповнені динамічною енергією. Йому належить безліч комплектів меблів для приватних клієнтів, зокрема, наприклад, його відомий тригранний стілець. У фокусі естетичної концепції чеських майстрів була форма, тоді як функції приділялося другорядне значення, вона розглядалася ними не з точки зору ергономіки, а швидше з позиції психології [2].

ВИСНОВКИ

Процес звернення в першій третині ХХ століття художників авангарду до предметної творчості представлений як закономірний підсумок експериментів в царині образотворчого мистецтва. Створення власних композиційних систем митців авангардного спрямування знайшло свій подальший розвиток у дизайні. Те, що було відкрито в галузі мистецтва, стало основою для практичних експериментів у просторово-предметно середовищі.

Форми меблевих виробів проектувалися на основі геометричних елементів, майстри активніше почали виявляти властивості матеріалу, з якого виконувалася та або інша річ. Митці закликали не відображати реалії навколишнього світу, а активно змінювати світ, створюючи нове предметно-просторове середовище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Прокопчук І.Ю. Мистецтво українського аванґарду 1910-х – початку 1930-х років: образотворчі ідеї кубофутуризму та їхній вплив на процес мистецького формотворення: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. Мистецтвознавства: 17.00.05. Львів, ЛНАМ, 2015. 190 с.
2. Прокопчук І., Прусак Ю., Козак Т., Пелех М. Вплив формотворчих методів мистецтва аванґарду на дизайн меблів першої третини ХХ ст. Актуальні проблеми сучасного дизайну : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня 2020 р., м. Київ) : В 2-х т. Т. 1. Київ : КНУТД, 2020. С. 71.
3. Družstvo Artěl představuje umění pro všední den. URL: <https://ct24.ceskatelivize.cz/kultura/1432468-druzstvo-artel-predstavuje-umeni-pro-vsedni-den>.

ПРОКОПЧУК І., KANTAROVSKIY Y. PECULIARITIES OF FORMING IN THE DESIGN OF CZECH CUBISM OF THE FIRST THIRD OF THE TWENTIETH CENTURY TITLE

The study aims to highlight the specifics of the development of Cubism in the first third of the twentieth century in the context of the material pan-European culture. Without pretending to be comprehensive, the research focuses on the reflection of the avant-garde trend in the practice of furniture design by Czech designers of the period. The art of the artistic avant-garde, in particular Cubism, equipped designers with fundamentally new approaches to shaping without unnecessary ornamentation and decor, and at the same time prepared the future consumer of industrial design.

The study of the peculiarities of the design of the spatial-objective environment of the first third of the twentieth century in relation to the figurative and plastic searches of avant-garde art makes it possible to reveal the universality of the patterns of forming in the design and artistic aspects. The article defines the fundamental features of Czech Cubist furniture design and highlights the history of Czech artistic associations of the first third of the twentieth century.

Key words: design, furniture, form formation, object environment, artistic and project activity, avant-garde art.